

POSTMODERNIN ”MINÄN” ONTOLOGISET SEIKKAILUT

ELI ETIIKKA MEDIAYHTEISKUNNASSA

Hahmottelen artikkelissa modernin tietoyhteiskunnan moraalisia ulottuvuuksia pohtimalla erityisesti ajattelevan ja toimiva subjektin, etiikan ja virtuaalitodellisuuden metafysiikan ontologista suhdetta. Etiikan suhde metafysiikkaan tulee uudelleen arvioitavaksi tarkasteltaessa virtuaalitodellisuuden olemuksellista luonnetta ja moraalisen toimijan roolia virtuaalitodellisuudessa.

Nykypäivän media- ja tietoyhteiskunnassa on aika arvioida uudelleen moraalien luonnetta ja moraalisen toimijan suhdetta ympäröivään todellisuuteen, koska uuden viestintä- ja tietoteknologian mukanaan tuomat mahdollisuudet sekä mahdolliset ongelmat ylittävät usein perinteisen yhteiskuntafilosofisen pohdiskelun alueen. Metafysiikan ja etiikan suhteen laajempi analyysi media- ja tietoyhteiskunnassa on keskeistä senkin vuoksi, että nykyään postmodernin ajattelun luoma pluralistinen maailmakuva on hämärtänyt käsityksiämme todellisuudesta kieltämällä kokonaisvaltaisten maailmaa selittävien mallien merkityksen. Metafyysiset pohdiskelut maailman luonteesta on tuomittu aikansa eläneiksi teologian sukuisiksi ajattelumme muinaisjäänteiksi. Maailma on tässä ja nyt — ilman sen syvempää ja kokonaisvaltaisempaa olemuksellista perustaa. Samaan aikaan kuitenkin myös uuden tieto- ja mediateknologian nopea kehitys sekä niiden yhdistyminen molekyyli-, bio- ja geoteknologiaan sekä kvanttifysiikkaan on vaikuttanut käsityksiimme ajan ja paikan yhteydestä sekä fyysisen ja ei-fyysisen suhteesta tieteessä ja moraalisissa osoittaen, että yksittäisille osa-alueille pirstaloituneiden maailman selitysmallien takaa saattaa sittenkin löytyä holistisempi kokonaiskuva todellisuudesta.

Postmodernin etiikan nihilismissä ja uuden teknologiakeskeisen tietoyhteiskunnan informaatiotulvassa ajatteleva ja toimiva subjekti kadottaa helposti ”minänsä” identiteetin hajanaisista välähdyksistä koostuvaan tajunnanvirtaan, jossa laajempien kokonaisuusien hahmottamiselle ei jää aikaa. Niinpä nykyaikana todellisuuden kuvamme sekä ”minän” paikka todellisuudessa tuntuukin helposti fragmentoituvan entistä laajemmalle menettäen samalla kiinnepohdat yhteisiin ”ymmärtämisen” malleihin sekä muiden moralisten toimijoiden kanssa jaettuihin arvostandardeihin. Näin modernissa tietoyhteiskunnassa ”minä” katoaa helposti informaatiomarkkinoille, joilla johdonmukaisen eettisen normiston omaksuminen muuttuu lähes mahdottomaksi.

Tässä artikkelissa argumentoinkin, ettei informaatio nykypäivän mediayhteiskunnassa välttämättä enää johda tietoon eikä viisauteen — ja sitä kautta hyveeseen. Pikemminkin sen yliannostus vie meiltä kyvyn loogisen ja relevantin maailmankuvallisen tiedon muodostamiseen ja sitoutumiseen pysyviin moraalisiin arvoihin. Kokonaisvaltaisen eettisen normiston luominen kuitenkin vaatii laajempaa etiikan ja metafysiikan suhteen uudelleenarvioimista tieteisteknisessä maailmankuvassamme.

Tieto- ja mediayhteiskunnan eettisiä ongelmia on usein tutkittu ikään kuin ulkopäin modernin etiikan luoman kehyksen puitteissa, pohtimalla esimerkiksi oikeudenmukaisuuden ongelmia teknologiayhteiskunnassa ja ihmisten mahdollisuuksia niiden hyväksikäyttämiseen. Tässä artikkelissa haluan kuitenkin pohtia etiikkaa nimenomaan virtuaalitodellisuuden metafysiikan näkökulmasta eli etiikan suhdetta sen todellisuuden olemukselliseen luonteeseen, jossa eettisiä valintoja tehdään. Samalla myös moraalisen toimijan ominaisuudet joutuvat uudelleen puntaroitaviksi. Tarkastelen siis eettisen toimijan moraalista ”minuutta” ja tämän ”minuuden” suhdetta tieto- ja mediayhteiskunnan ontologisiin ulottuvuuksiin. Lähtökohtani on oletus, että nykyinen tieteellinen kehitys yhdistyneenä tieto- ja viestintäteknologian tuomiin globaalien tajunnan rakentamisen mahdollisuuksiin on johtanut siihen, että ”minälle” etsitään nykyään helposti uusia henkisiä ulottuvuuksia nimenomaan uuden teknologian välityksellä uuden psyko-fyysisen tieteellis-teknologisen maailmakuvaan holismista, joka rikkoo perinteiset hengen ja materian, mielen ja kehon perinteiset rajat.

TIETO, ”MINUUS”, JA TIETÄVÄ ”MINÄ”

Nykyään usein moralisten arvojen ja mallien etsimisessä ollaan vähitellen oltu liukumassa pois loogisesta arvioinnista ja rationaaliseen päätöksenteonmallista kohti uushenkisyyden etsintää, jossa perinteiset henkisyyden mallit (spirituaaliset, spiritistiset,

hengelliset jne.) yhdistetään mitä moninaisemmin tavoin viimeisimmän tieteen ja teknologian mukanaan tuomiin lupauksiin uusista elämän ulottuvuuksista ja selityksiin maailman luonteesta. Esimerkiksi New Age -ajattelu yhdistää usein etiikan, teknologian ja magiikan ”hyvän elämän” etisimisessä. Viimeisimmän tieteellisten tulosten valossa uusi tietoteknologia sekä usein siihen yhdistettynä uusi molekyyli- ja bioteknologia tarjoavatkin houkuttelevia mahdollisuuksia ylittää fyysisen eksistenssin rajat avaten ovet universaaliin järkeen/mieleen ja globaaliin virtuaalitajuntaan. Kun uusi viestintäteknologia ja sen mukanaan tuomat virtuaalitodellisuuden tasot yhdistävätkin molekyylibiologian ja DNA-kalkyylin informaation tuottamisprosessiin ja tajunnan luonteen hahmottamiseen, syntyy fyysikan rajat ylittävä ”transsendentaalinen” järki, jossa yksittäinen ihminen on vain osa holistista maailmanjärjestystä, joka toimii oman mekaniikkansa ja moraalin mukaan. Todellisuuden mallit ja moraalit eivät enää pyöri ihmisjärjen ympärillä, vaan ihmisjärki ymmärretään vain kokonaisvaltaisen informaatiojärjestelmän satunnaisena ilmentymänä. Kantilainen moraalinen agentti kaatuu ja tilalle nousee spinozalainen kaikenkattava ”jumaluus”.¹

INFORMAATIO KULUTUSYHTEISKUNNASSA

Modernin teknologian ja mediatyhteiskunnan keskellä informaatio ja tieto ovat muuttumassa kulutushyödykkeiksi. Samalla uusimman median esittämä maailma on fragmentoitu toisistaan irrallisiksi välähdyksiksi, joilla ei näytä olevan muuta yhteyttä keskenään kuin eräänlainen uusien viestintävälineiden luoma digitaalinen aika-tilayhteys. Tässä tilanteessa nk. postmoderni ajattelu on korostanut jumalan kuolemaa ja suurten kertomusten loppua. Ihmisten kaipuu kokonaisvaltaiseen maailman selittämiseen ei kuitenkaan ole kadonnut mihinkään, vaan yhä useammat etsivät uuden tieteen ja teknologian avulla tai sen tuloksiin nojaten tukea entistä holistisemmalle maailmankuvalle,

joka ylittää toisaalta perinteisen dualismin sekä postmodernin kaoottisen pluralismin rajat tuoden todellisuuden eri osa-alueet jälleen yhteen. Materiaaliset, fyysiset ja henkiset elementit yhdistetään yhä tiukemmin toisiinsa sekä uudessa tieteessä että teknologiassa. Kvanttifysiikka rikkoo perinteisen fysiikan käsitystä fyysisen todellisuuden olemuksesta, viimeisin geeniteknologia puolestaan hävittää eroja fysiologisten ja psykologisten syy-seuraussuhteiden välillä, viestintäteknologia häivyttää fyysisen, sosiaalisen ja älyllisen kanssakäymisen perinteisiä rajoja. Kvanttifysiikan, molekyyli- ja bioteknologian sekä tietoteknologian yhdistelmä taas auttaa tuottamaan ja välittämään yhä enemmän ja yksityiskohtaisempaa informaatiota manipuloidulla fyysilogisen maailman sisäistä ”organista” informaatiojärjestelmää. Samalla luodaan mahdollisuudet ei vain älyllisten koneiden tai humaaniin kyborgien (ihmisten ja koneiden yhdistelmien) kehittämiseen, vaan kokonaan uusien elinmuotojen muodostamiseen. Tällöin hämärtyvät lopullisesti fyysisen ja ei-fyysisen älyllisyyden rajat, ihmisen ja koneen erot.²

Tuloksena tässä nopeasti tieteellisesti ja teknologisesti muuttuvassa maailmassa on maailman hahmottaminen uudelleen ja ”minän” paikan löytäminen siinä. Koska jumala on kuollut, eikä tuonpuoleista elämää voida todistaa olevan, monet tuntevat toivottomuutta menettäessään ”taivaipaikan” mukana palkinnon eettisestä elämästä. Erityisesti uskonnolliseen hengellisyysliittyyvät eettiset valinnat rationalisoidaan usein viime kädessä kuolemanjälkeisellä ikuisella ja onnellisella ”uudella elämällä”. Jos uuden elämän (olipa kyse sitten jälleensyntyemisestä tai enkelöitymisestä) mahdollisuus kielletään, monelle materiaalisesta maailmankuvan omaksuneelle ihmiselle ainoaksi rationaaliseksi vaikuttavaksi mahdollisuudeksi jää tavoitella mahdollisimman pitkää, nuorekasta ja tervettä elämää jo ”maan päällä”. Kokonaisuudessaan tämän ikuisen elämän rationaalisuus koko ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta voidaan tietysti helposti kyseenalaistaa.

Joka tapauksessa tieteen keinot ihmiselämän pidentämiseen ja ikuisen nuorekkuuden säilyttämiseen ovatkin nykymaailmassa monet. Moderni geenitutkimus löytää jatkuvasti uusia keinoja biologisen ikääntymisprosessin hidastamiseen. Tulevaisuudessa nähdään jopa tämän prosessin käänteistäminen. Viimeisin aivotutkimus yrittää pysyä tässä kehityksessä perässä etsien keinoja ihmisten aivotoiminnan ylläpitämiseksi ja myös mielen nuoruuden säilyttämiseksi. Lisää varaosia on luvassa tulevaisuudessa kloonaustekniikan kehittyessä sekä esimerkiksi sikiön kantasolututkimuksen myötä.³

Juuri geeniteknologian ja informaatioteknologian yhdistelmät tarjoavat lähes rajattomia mahdollisuuksia elämän parantamiseen ja eräänlaisen ihmisen ideaalin rakentamiseen jo fyysisen elämämme aikana. Jos halutaan tavoitella täydellisen rationaalisen päätöksentekijän mallia, niin meillä on jo nyt käsissämme valtava määrä tieteen ja teknologian keinoja, joiden avulla me voimme lähestyä tätä ideaalia ja löytää keinot ”täydellisen elämän” jatkamiseen lähes loputtomiin.⁴ Tuloksena saattaa olla identtisten superälykkäiden kloonien yhteiskunta, mutta mikä on sen lähempänä nykyajan tasa-arvo-ajattelun ideaalia. Nykyäänhan usein rationaalisen toimijan universaalinen ideaalin varjolla yksilön arvo yksilönä sekoittuu helposti yhdenmukaistumisen kanssa.

MORAALI, TIEDE JA TEKNOLOGIA

Uuden tietois-tekniologisen kehityksen mukana syntyy uusia moraalisia ongelmia ratkottavaksi. Moraalin kannalta on esimerkiksi mielenkiintoista se, että maanpäällisen kuolematomuuden mahdollisuus on etukäteen synnyttänyt mitä moninaisempia huolenaiheita, joita ei kuoleman jälkeisen ikuisen elämän kohdalla ole tähän asti tarvinnut pohtia. Nyt kuitenkin on selviä ongelmia esimerkiksi siinä, että jos saavutetaan kuolematomuus tai keskimääräistä elinikää pystytään jatkamaan hyvinkin pitkäksi, niin mihin kaikki ihmiset saadaan enää mahtumaan? Saako ikuisesti tai lähes ikuisesti elävien maailmassa enää lisääntyä lainkaan? Pitäisikö ihmisiltä kieltää lasten hankkiminen kokonaan resurssien säästämiseksi, jos kaikki ovat ikinuoria? Menettävätkö sikiöt roolinsa nykysukupolvien geenien kantajina ja tuleeeko niistä sen sijaan vain varaosatehtaita ja kantasolulähteitä aikaisempien sukupolvien elämän jatkamiseksi? Mikä olisi sopiva ikä kuolla vai olisiko mikään? Eivätkö ihmiset pitkästy ihmissuhteissaan, työpaikallaan, harrastuksissaan ajan kuluessa? Entä koska pääsee eläkkeelle vai pääseekö koskaan? Kuinka kauan eläkkeitä maksetaan ja vielä tärkeämpää, mistä löytyvät rahat niiden maksamiseksi? Mikä olisi sopiva ikä elää ikuisesti: kaksikymppisinä, kolmikymppisinä, nelikymppisinä? Jos kaikista tulee suunnilleen samanikäisiä ja kuntoisia jossain kehityksen vaiheessa, eikö tämä yhdenmukaisuus ole pitkästyttävää ja tukahduta ihmiselämän monimuotoisuuden? Mitkä olisivat pitkään vaikutukset moraalisiin? Tapellaanko niukoista resursseista vai lakataanko vain välittämistä?

Kaikki nämä moraalisen ongelmia sivuavat kysymykset tuntuvat varmasti ensilukemalta absurdeilta. Ne ovat silti filosofisesti mielekkäitä ja eettisesti oleellisia. Ero juuri nyt vuosituhannen vaihteessa on vain siinä, että silloin kun ihmiset vielä uskoivat sielujen vaeltavan ikuisen elämään taivaassa tai kun vainajien henkien tiedettiin kummittelevan talojen nurkissa, ei ihmiskunnan koskaan tarvinnut pohtia samanlaisia tila- ja resurssiongelmia. Nuppineulan päähän kun mahtuu ääretön määrä enkeleitä.

Tieto- ja geeniteknologian yhdistyminen on johtanut kuolematomuuden ajatuksen uudelleen lämmittelyyn. Mielenkiintoista tässä yhteydessä onkin se, että itse asiassa puhtaasti tietoteknologiaan nojaamalla, saatetaan pian päästä jopa pitemmälle kuin siihen yhdistetyn geeniteknologian avulla. Geeniteknologian avulla voidaan parantaa pääasiassa ihmisen fyysistä prototyyppiä. Kuitenkin elämä virtuaalitodellisuudessa ilman fyysistä kehoa näyttäisi ratkaisevan monta moraalista ja oikeudenmukaisuuden keskeistä ongelmaa. Virtuaalitodellisuus rikkoo mielenkiintoisella tavalla perinteistä dualistista ajattelumallia häivyttämällä osaltaan materiaalin ja hengen, mielen ja ruumiin rajoja ja vie samalla Daniel Dennettin kirjassaan *Consciousness Explained* (1991) mainitsemalta ”kartesiolaiselta teatterilta” pääroolin esittäjän. Toisin sanoen, yksittäisten ihmisten tajunta sulautuu globaaliin tajunnanvirtaan, joka yhdistyy tieteis-tekniisten (pikemminkin kuin esimerkiksi telepaattisten) keinojen avulla.

Tuloksena on, että tieto-, viestintä- ja bioteknologian yhdistyessä yhä tehokkaammiksi informaatiojärjestelmiksi, syntyy vähitellen ”minätön” superälykkyys kollektiivisen tajunnan tasolla. Tällöin myös moraalisen ongelmat saavat uuden suunnan. Kollektiivinen supermieli sinänsä poistaa eetikalta rajat ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Kun mielet assimiloituvat yhdeksi metatajunnaksi, ei kukaan loukkaa tai vahingoita ketään toista. Ja vaikka jätettäisiin syrjään kollektiivinen ”minätön” tajunta, pelkästään yksittäisten mielten siirtäminen virtuaalimaailmaan tuo uusia kysymyksiä — sekä vastauksia — moraalisen alueelle. Jos ”minät” voidaan kopioida tietokoneen kovalevylle päästään eroon mielen ja kehon rajoista ja rajoituksista. Tällöin virtuaalitodellisuus ratkaisisi itseasiassa käytännössä suuren osan niistä oikeudenmukaisuuden kysymyksistä, jotka ovat kytköksissä resurssi- ja tilaongelmiin. Tämä idea ei ole enää edes tietoisromaneista haettu, vaan esimerkiksi Carnegie-Mellonin Fieldin Robotiikan Keskuksen (*Robotics Center*), Liikkuvien Robottien Laboratorion (*Mobile Robot Laboratory*) johtaja Hans Moravec on esittänyt kirjassaan *Mind Children: The Future of Human and Robot Intelligence* (1992), että meillä on pian käytössämme tarvittava tekniikka ihmismielen siirtämiseen tulevaisuudessa tietokoneen muistiin. Moravacin mukaan meidän tarvitsee periaatteessa vain ”skannata” ihmisaivojen jokaisen solun toiminta levylle ja sen jälkeen simuloida niiden toiminta tietokoneohjelmalle. Tämä simulaatio lopulta kopioi aivojen koko toiminnallisen sisällön tietokoneen muistiin säilyttäen kopioitun ”mielen” kokemuksineen yhtenäisenä.⁵

ETIIKAN ONTOLOGIAA VIRTUAALITODELLISUUDESSA

Ajatus siitä, että ihmisen kokemukset voidaan siirtää tietokoneen kovalevylle ja että ihmismieli voi tässä digitaalimuodossa jatkaa ”elämäänsä” vaikka ikuisesti vie meidät pohtimaan enemmänkin virtuaalitodellisuuden, moraalisen ja henkisyyden yhteyksiä. Vielä tällä hetkellä dualistinen käsitys kehon ja hengen erillisyydestä heijastuu edelleen yhteiskunnan teknologisessa kehityksessä. Esimerkiksi uuden informaatio- ja viestintäteknologian kehitys näyttää ainakin ensi silmäyksellä jopa vahvistavan dualistista maailmankuvaa. Tietoteknologian kehittyessä meidän kehollinen läsnäolomme ei enää ole välttämätöntä mielen kommunikoimassa keskenään. Puhelimien, tietoliikenneyhteyksien ja erityisesti tietoverkkojen käytön myötä ajatukset kohtaavat ja mielet liikkuvat virtuaalitodellisuudessa ilman kehon rajoituksia. Mutta mitä virtuaalisuudella oikein viime kädessä tarkoitetaan?

Keskeistä virtuaalitodellisuudelle on ajatus siitä, että sen esittämät mielikuvat ovat jotenkin eri ulottuvuudessa kuin meidän fyysinen todellisuutemme. Mikä entä tämä uusi ulottuvuus sitten perimmiltään on? Erityisesti perinteisen dualistisen maailmankuvan puitteissa moraalien on ajateltu liittyvän nimenomaan elämän ”henkisiin” ulottuvuuksiin, puhutaanpa sitten itsenäisen rationaalisen mielen päättelykyvystä, älyn ja tunteiden psykologisista kombinaatioista, tai ihmisen kyvyt ylittävästä jumalallista voimasta. Henkisyuden taas ajatellaan näin olevan

”

Kokonaisvaltaisen uuden vuosituhannen moraalien hahmottelemiseksi on vielä kerran kyseenalaistettava sekä perinteinen dualistinen näkemys että postmodernin fragmentoitunut pluralistinen maailmankuva, jotta uuden tieteis-teknisen maailman eettinen normisto voidaan hahmottaa johdonmukaisesti ja kokonaisvaltaisesti.”

usein jotain fyysisen maailman himojen ja halujen yläpuolella olevaa, parempaa tai positiivisempaa energiaa, tautoa tai voimaa. Vaikka emme viittäisi mihinkään uskonnollisiin sitoumuksiin, henkisyuden tavoittelun ajatellaan yleensä liittyvän ihmisen ”parempaan” puoleen ja sillä nähdään olevan jotain tekemistä moraalien kanssa ja eettisesti ”puhutaan” elämän kanssa. Lihan himojen jäädessä taakse, mielen elämän ajatellaan olevan jotenkin eettisesti parempaa kuin aikaisemmin. Dualistisen maailmankuvan mukaanhan sekä hen-

kinen herääminen että järjen aktiviteetit ovat lähempänä sellaisia platonistisia puhtaita muotoja kuin totuutta, hyvää ja kauneutta, kuin ruumiimme toiminta, fyysinen työskentely ja ylipäätään materiaallinen asennoituminen elämään.

Virtuaalitodellisuuden yhteys muotoon, moraalien ja eettiseen elämään saa lisää tukea siitä, että termillä virtuaalisuus (engl. *virtual*) on myös juuret latinan *virtus*-termissä, joka puolestaan viittaa hyveellisyyteen, moraalien ja eettisesti arvokkaan elämään. Hyve ja hyveellisyys (engl. *virtue and virtuous*) ovat näin jopa semanttisessa yhteydessä totuuden ja eettisten arvojen ideaaliin. Tässäkin Platonistiseen idealismiin edelleenkin nojautuva dualismi painottaa sitä, että materiaallisen maailman ilmiöt ovat epätäydellisiä, muuttuvia ja epäluotettavia heijastumia muotojen todellisuudesta, joka on tavalliselle ihmiselle saavuttamaton.

Platonhan näki sen fyysisen todellisuuden, jossa me elämme ikään kuin muotojen maailman kopioina. Ihmiset asuivat luolassa, josta he näkivät vain varjosilhuetit puhtaiden muotojen maailman todellisuudesta. Muodot taas olivat jumalallisten voimien luomia ja niinpä kuolevaiset ihmiset, jotka itsekin ovat vain kopioita puhtaasta muodosta, ovat tuomittuja kopiomaan näitä silhuettimuotoja tai ideoita jokapäiväisessä elämässään erilaisiin fyysisen elämän tarkoituksiin tekemällä esimerkiksi sänykjiä, pöytiä, tuoleja, jne. Kuitenkin nykymaailmassa tämän platonistisen näkemyksen mukaan ihmisen oma jumaluus saisi vahvistusta siitä, että nykyään ihminen on jo pystynyt luomaan ”virtuaalitodellisuuden”, jossa elävät pikemminkin puhtaasti muodot kuin niiden materiaalliset, fyysiset ja lihalliset kopiot.

Virtuaalitodellisuuden henkisyttä ja hengellisyttä tutkinut Jeff Zelenksi on kirjassaan *The Soul of the Cyberspace* (1997) todennut, että itse asiassa koko luonnollinen maailma voitaisiin

vähitellen hylätä, jos ihmismielet voisivat jatkaa oloaan tietokoneiden ylläpitämässä virtuaalitodellisuudessa. Tämä virtuaalitodellisuus puolestaan voitaisiin rakentaa vaikkapa uusimuotoiseksi Eedenin puutarhaksi. Bonuksena tulisivat kuolemattoman mieleemme varakappaleet eli mahdollisuutemme tehdä useita ”back-up” -kopiota mielestämme. Jos me haluamme viettää ikuisuutemme yhteydessä muihin mieliin, voimme siirtää mieleemme jatkamaan kommunikaatiota mitä erilaisimpiin interaktiivisiin verkostoihin. Kaikkien narsistisimmat egot voisivat puolestaan vaikkapa kopioida mielensä kommunikoimaan oman itsensä eri kopioiden kanssa. Lopulta olisi lähes mahdollista suoralta kädeltä sanoa kumpi todellisuus on todellisempi: alunperin keinotekoinen virtuaalitodellisuus vai aikaisemmin luonnollisena pitämämme fyysinen todellisuus. Kysymys kuitenkin herää, kumpi todellisuus olisi viime kädessä henkisempi ja dualistisen perinteen mukaan jotenkin myös ”moraalisempi”?

Ihmisen olemus ja kokemukset — kuten tunteet, tuntemukset, ajatukset, ja ideat — eivät kuitenkaan ilmesty puhtaasti elektronisesta aivojemme aktiviteetista. Kemikaaleilla on myös oma osuutensa aivojemme toiminnassa. Lisäksi ilman muita ruumiin osia, mielen ja kehon yhdistelmää, paljon asioita jäisi näkemättä, ideoita keksimättä ja tunteita kokematta. Herääkin kysymys, miten pelkän mielen säilyttäminen ”elossa” digitaalisessa muodossa vaikuttaisi ihmisen käsitykseen itsestään, toisista ihmisistä, muusta maailmasta, empatiasta ja ylipäätään moraalista. Silloin kun agentti ei omaa fyysistä kehoa, joka tuntee tuskaa, sairastuu ja fyysisesti rappeutuu, ei voi olla myötätuntoa muita kohtaan samalla tavoin. Fyysinen tunne liittyy kehon toimintaan eikä pelkästään kipuun tai sairauteen vaan myös emotoihin ja tunteisiin. Tunteet ovat mielen toiminnan ja fysiikan yhteistyötä.

Mielet eivät voi myöskään menettää toisiaan samalla tavoin kuin fyysisen kehon omaavat yksilöt. Ne eivät voi kokea iloa koskeutuksesta eivätkä tuskaa sen puutteesta. Mielten siirtäminen tietokoneiden kovalevyille ratkaisisi ilmeisestikin väestöngelman. Kokonainen manner voitaisiin muuttaa biteiksi ja koko maapallon väestö mahtuisi työhuoneen nurkkaan. Fyysisestä kehosta vapautuminen tuo kuitenkin ongelmia käsityksellemme ”henkisydestä” metafysiikan ja etiikan joutuessa ylitsepääsemättömältä tuntuvaan ristiriitaan. Toisaalta fyysisen kehon rajoituksista irtautumista on kautta aikojen tavoiteltu äärimmäisenä henkisenä kokemuksena. Kuitenkin samaan aikaan unohdetaan se, että itse asiassa vain niin kauan kuin meillä on keho, joka tuntee fyysistä ja mielihyvää ja tuskaa, meillä on todellinen syy moraalisen elämän tavoitteluun. Kehostamme vapautuessaamme vapaudumme myös keskeisistä moraalien ongelmista, jotka aina tavalla tai toisella liittyvät elämään ja sen ylläpitämiseen sellaisena kuin me elämän tunnemme.

Ei-kehollinen olomuoto vie meiltä ihmisyyden olennaisimmat piirteet, eli juuri ne piirteet, jotka ovat keskeisinä moraalille toimijuudelle. Olento, joka ei omassa olomuodossaan voi kokea samoja asioita kuin tavalliset ihmiset, ei ensinnäkään voi edes kuvitelmassaan asettua näiden ihmisten paikalle kuten moraalissa päätöksenteossa usein edellytetään. Olento, joka ei tunne tuskaa tai mielihyvää eikä ymmärrä kärsimystä tai tyydytystä, ei voi myöskään tuntea empatiaa. Olento, joka ei synny, elä, vanhene eikä kuole, ei osaa vihata eikä ei myöskään voi tietää mitä rakkaus on. Ylipäätään näiden olioiden, joihin fyysisen maailman kiusaukset eivätkä vaivat vaikuta, ei tarvitse koskaan pelätä toistensa menettämistä tai vahingoittumista/vahingoittamista. Myöskään resurssien niukkuudesta ei ilmeisesti tule koskaan olemaan kiistaa. Koska mitään moraalien keskeisiä ongelmia ei ole, ei ole moraalikaan. Tämän päättelyn jälkeen saavutaan mielenkiintoiseen johtopäätökseen: ”henkisyys” elämän tai

todellisuuden eettisten elementtien kuvaajana edellyttää materiaa ja ruumista. Niin ristiriitaiselta kuin se kuulostaakin, ilman yhteyttä fyysiseen maailmaan ja keholliseen olomuotoon edes ”puhdas henki” ei etiikan näkökulmasta voi edustaa ”henkisyttä”.

Digitaalimieli eroaa kuitenkin enkeleistä, sieluista ja muista puhtaan henkimaailman olioista siinä, että vaikka digitaalimielikin on irroitettu kehosta eikä näin ole perinteisten fyysisen rajoitusten vanki, se on edelleen fyysisen todellisuuden vanki. Niin kauan kun sen olemassaolo vaatii esimerkiksi tietokoneiden olemassaoloa ja tiettyjen ohjelmien ylläpitämistä, ei se ole vapaa materiaasta eikä sen ikuisuus ole taattua. Näin digitaalimielen kohdalla säilyy osa moraalin ongelmista, kuten osa oman kohtalon pelosta tai resurssien käytöstä, vaikka esimerkiksi huoli sairastumisesta tai vanhenemisesta poistuisikin. Mikäli tämä tajunnan tietokoneeseen siirtäminen osoittautuisi mahdolliseksi aivan lähitulevaisuudessa, suurin ajankohtainen huolenaihe olisi se, miten käy tälle digitaalipopulaatiolle, jos jokin vakava tietokonevirus todella lamauttaa kaikki informaatiojärjestelmät tai vaikka edes vain osan niistä.

TEKNOLOGIA JA KOSMISET YHTEYDET

Edellisessä luvussa pohdin, miten viimeisin tietoteknologia ja virtuaalitodellisuuden kehittyminen vaikuttavat käsityksiimme todellisuuden metafysisestä luonteesta, sen moraalin ontologiasta ja etiikan ongelmista yleensä. Ne, joille virtuaalitodellisuuden tarjoama elämä tietokoneen kovalevyllä ei kuulosta houkuttevalta, ovat päättäneet hyödyntää tieto- ja kommunikaatioteknologiaa eri tavalla elämän eettisten ja henkisten ulottuvuuksien löytämiseksi.

Entistä useammat ovatkin päättäneet käyttää teknologian mukanaan tuomia uusia mahdollisuuksia erilaisten virtuaalitodellisuuden ”ulkopuolisten” tai transsendenttien henkisten elementtien löytämiseksi. Käytännössä jo nyt internetin välityksellä virtuaalitodellisuudessa matkaa viestejä ja ohjeita henkisyden etsijöille ja useimpien järjestäytyneiden uskontojen lisäksi myös mitä erikoisemmat ryhmittymät, organisaatiot ja kultit lähettävät omia ohjelmiaan ja julistuksiaan verkossa ympärimaailmaan etsien itselleen uusia seuraajia.⁶ Onpa jopa arkkienkeli Mikaelkin havainnut tietoverkkojen mahdollisuuden ja päätenyt lähettämään ilmoituksia maailman ykseydestä ja ihmisen paikasta tässä kokonaisuudessa. Mielenkiintoista ja kaukonäköistä on se, että arkkienkeli Mikael, joka lähettää ilmoituksiaan meedio Ronna Hermanin välityksellä, on huomannut ottaa käyttöönsä myös copyright-tunnuksen.⁷

Lisäksi jotkut ”henkikommunkaatioon” keskittyneet tutkijat, kuten Mark Macy, Jatkuvan Elämän Tutkimuslaitoksen (*Continuing Life Research*) johtaja, käyttävät teknologiaa ihan vakavasti avukseen saadakseen yhteyden todellisuuden muihin elementteihin ja niissä asuviin olomuotoihin. Macy puhuu instrumentaalista transkommunikaatiosta ja interndimensionaalista kommunikaatiosta (johon lasketaan kuuluvaksi myös rukous, meditaatio ja sähköinen häly) ja uskoo, että juuri ei-materiaalissa ulottuvuudessa asustavat olennot voivat viestittää meille ajatuksiaan tietokoneiden, televioiden ym. sähköisten viestimien välityksellä käyttämällä hyväkseen niiden luomaa elektromagneettista kenttää. Yhteydenotto ei ehkä ilmene selkokieleisenä ilmoituksena tai meille selvinä symboleina, vaan jotenkin muuten tulkittavissa olevassa muodossa. Näin nykypäivän tietoisuudessa dualismin rippeillä elävässä moraalisessa mielenkiintoisella tavalla perinteisesti ”henkisen maailman” asukit ottavat yhteyttä fyysiseen maailmaan virtuaalitodellisuuden mukanaan tuoman — ei kokonaan fyysisen jos ei kokonaan henkisenkään — ”välimaailman” avulla.

Virtuaalitodellisuus, digitaalimieli, molykkylietietokoneet ja biologisten ja teknisten informaatiojärjestelmien yhdistelmät luovat juuri alkaneelle vuosituhatkunnalle tarpeen pohtia aivan uudestaan moraalin ja moraalisen agentin suhteita. Etiikan metafysisiä ulottuvuuksia voi tarkastella modernissa informaatio- ja media-yhteiskunnassa eri näkökulmista, mutta kokonaisvaltaisen uuden vuosituhatkunnan moraalin hahmottelemiseksi on vielä kerran kyseenalaistettava sekä perinteinen dualistinen näkemys että postmodernin fragmentoitunut pluralistinen maailmankuva, jotta uuden tietoisuuden maailman eettinen normisto voidaan hahmottaa johdonmukaisesti ja kokonaisvaltaisesti.

VIITTEET

1. Ks. uuden fysiikan tuomasta maailmankuvasta esim. Capra 1991, Kaku 1997, Moravec 1988, uushenkisyydestä esim. Crick, 1994, MacKenna 1992, virtuaalitodellisuudesta Broadhurst Dixon & Cassidy 1998, Wood 1998.
2. Ks. esim. Capra 1991, Moravec 1988, Kaku 1997, myös Broadhurst Dixon & Cassidy 1998.
3. Uuden bioteknologian mahdollisuuksista ja yhteyksistä persoonallisuuteen esim. Hamer & Copeland 1998, Silver 1998.
4. Lääketieteen avulla voidaan mekaanisesti korjata melkein mitä tahansa pikkuvikoja ja kauneusvirheitä, fyysisen treenaamisen ja teknologisten apuvälineiden avulla voidaan keho muokata huippukuntoon, erilaisten tietokoneiden ja muiden uusien tieteellisten metodien sekä lääkkeiden avulla voidaan mieli trimmata äärimmilleen. Itse asiassa kaikkia tieteen ja teknologian viimeisimpiä keksintöjä ja taloudellisia resursseja hyväksi käyttäen voidaan maallista elämää jatkua entistä pitemmälle entistä ”parempana”. Kuitenkin ehkä kaikkien kummallisiin yrityksiin ikuisen elämän saavuttamiseksi on oman kehonsa, ja joskus jopa pelkän päänsä syväjäädyttämisen. Tarkoituksena on odottaa lääketieteen kehitymistä niin pitkälle, että potilaan kärsimään sairauteen tai vain ylipäätään iän myötä rappeutumiseen löydetään lopullinen maanpäällinen parannuskeino. Itse asiassa Yhdysvaltalainen Cryo Span mainostaa palveluitaan internetissä ”pitkäaikaisena” hoitomuotona. Yritys lupaa lisäksi sijoittaa ”asiakkaansa” varoja pörssi-markkinoille, sillä aikaa kun tämä syväjäädytynä odottaa jälleen heräämistään ”uuteen maailmaan”. (ks. esim. <http://www.cryocare.org/cryospan/cryospan.html>) Koska odotus voi olla pitkään, kannattaa yrityksen mukaan kerätä omaisuudelle korkoa jo hoidon aikana.
5. Ks. Myös Crick 1994.
6. Ks. <http://spiritweb.org/Spirit/intro.html>.
7. Ks. <http://spiritweb.org/Spirit/michael-herman-mesg-02.html>.

KIRJALLISUUS

- Broadhurst Dixon, Joan and Cassidy, Eric J. (eds.) (1998) *Virtual Futures, Cyberotics, Technology and Post-Human Pragmatism*. Routledge, London and New York.
- Capra, Fritjof (1991). *The tao of Physics*. Shambhala, Boston.
- Crick, Francis (1994). *The Astonishing Hypothesis: The Scientific Search for the Soul*. Scriber, New York.
- Dennet, Daniel (1991). *Consciousness Explained*. Suom. Tietoisuuden selitys, suom. Tiina Kartano, Art House, Helsinki 1999.
- Hammer, Dean & Copeland, David (1998). *Living with Our Genes*. Doubleday, New York.
- Kaku, Michio (1997). *Visions. How the Science Will Revolutionize the 21st Century*. Doubleday, New York.
- MacKenna, Terence (1992). *The Archaid Revival: Speculations on Psychedelic Mushrooms, the Amazon, Virtual Reality, UFOs, Evolution, Shamanism, the Rebirth of Goddess, and the End of History*. San Francisco, Harper San Francisco
- Marovec, Hans (1998). *Mind Children: The Future of Human and Robot Intelligence*. Harvard University Press, Cambridge.
- Silver, Lee (1997). *Remaking Eden*. Avon Books, New York
- Wood, John (ed.) (1998) *The Virtual Embodied* Routledge. London and New York.
- Zaleski, Jeff (1997), *The Soul of Cyberspace*. Harper Edge, Harper Collings, San Francisco.